

Små kommunar – store oppgåver. Betydninga av amatørskap, innovasjon og mellomromskompetanse

Nils Aarsæther, professor

Inst. f. sosiologi, statsvitskap, samfunnsplanlegging

Litt om eigen bakgrunn

Jobba med kommunalforsking sidan 1970-talet

1976: KMD-finansiert prosjekt «Kommunalpolitikk og næringsutvikling» - om jakta på nye arbeidsplassar i nordnorske kommunar – kommunar som visste at dei måtte gjere jobben med samfunns- og næringsutvikling sjøl (ingen statleg Nord-Norgeplan lenger) – og som krevde statleg støtte til arbeidet (næringsfond, næringskonsulentar)– og som fekk det brukbart til.

2009: KMD- støtta prosjekt «Kommunen som samfunnsutvikler» og 2011 KS-støtta «Innovasjonsprosesser i norske kommuner»

Kommunestruktur-reform og kommunar under 15-20.000

Reformarbeidets utfordring: Politisk realisme pluss frivillighet tilseier at det uansett vil vere mange små kommunar – også i framtida

Ekspertutvalet definerer bort dette ved å føresette minstestørleik på 15- 20.000

Behov for eit finansieringssystem som ikkje opplevast som «straff for dei ulydige små» som ikkje slår seg saman med andre

Småkommunar (dei ca. 200 med mindre enn 5.000)-greier dei seg?

Har gjort det uventa bra så langt – både på tenestetilbod og samfunnsutvikling

Dokumentasjonsrapporten (UiO 2011)

Men korleis kan tenester levert av personale med middels og svak formell kompetanse bli betre mottatt enn tenester administrert av stabar styrt av høgt kvalifisert personale?

(«Ingen har Træna eller Flakstad som førstepreferanse etter fullført lærarutdanning»)

Forskarsvar: Dei som opplever tenester som gode, er ofte gamle folk. Småkommunane: mykje gamlingar

Alternativt forklaring: Smådriftsfordelar

Kombinasjonen av

- Frivillig innsats i lokalpolitikk og organisasjonsliv
- Mellomromskompetanse i tenestesystemet
- Lokalkunnskap
- Nærheit og oversyn
- Engasjement for lokalsamfunnet
- Dyktige leiarar

Gir tenester og lokalmiljø innbyggjarane set pris på –
og som dei er redde for å miste

Politisk opplysning, engasjement, styring, ansvar

I mindre kommunar kan demokrati og tenestesystem vere to sider av same sak – og gi ekstra ressursar

Korrelasjon mellom aktivt deltaking/opplyste borgarar og tenestekvalitet (raske tilbakemeldingar ved svikt)

- **Politisk verdikjede som fungerer:** Frå brukar – borgar – representant – vedtak - tenester – brukarvurdering- ansvarleggjering
- **Politisk leiarskap** – ordførar (og tidvis rådmann) i ei nøkkelrolle

Leiarskap: Heiltidsordføraren i rolla som samfunnsutviklar

1975: Heiltidsordførarar i 21% av kommunane

1986: Heiltidsordførarar i 46%

2010: Heiltidsordførarar i 92% - ein formidabel vekst – i dei same kommunane

Ei utvikling som kombinerer kompetanseløft, kapasitetsauke, og kravstruktur i kommune-Norge

Kan forklare den uventa sterke «resilience» vi finn i ein periode med ekstrem storbyvekst i landet

(Tenk Forholdet Stortingsrepresentant/ heiltidsordf.)

Mellomromskompetanse i små kommunale tesnestesystem

Mulighet for å gå på tvers i problemløysinga

- Etatsmessig
- Interkommunalt

Mobilisering av uformelle ressursar

- Famileband
- Frivillighet
- Lokalt Næringsliv
- Nettverk utover kommunesamfunnet

Evne til å innovere

- Sette nye koplingar i system

11.000 pluss 428

- Antal folkevalde i norske kommunar (11.000)
- Av dei meir enn 10.000 på frivillig basis)
 - Neppe meir enn 600 i lønna ombod
 - I tillegg: Nemnd- og bydelsutvalsmedlemmer (moderat anslag: 11.000)
 - Ei formidabel hæravdeling i forsvaret av lokalsamfunn i by og bygd
 - Berarar av ein unik kompetanse – evne til å ta ansvar, og til å sjå utfordringar på tvers
 - Ein kompetanse du ikkje får gjennom utdanningssystemet – eller arbeidslivet

Med fx 100 kommunar...

Fjerne 300 heiltidsordførarar. Lettare liv på Stortinget og i departementa når kravstrukturen svekkast

Fjerne bidraga frå kanskje 6.000 folkevalde i det norske styringsverket

Danske erfaringar:

- Sterkare fagstyre, mindre lokalt folkestyre

Ekspertutvalet:

- Redusert folkeleg folkeleg oversyn over lokalpolitikken ved større kommunar

Sosial kapital er uvurderleg

SK= Tillit, normar, nettverk

Lettast å få til i mindre miljø

Tyngre å skape med store avstandar (sosialt, geografisk)

Men får dei det til?

Testen er Vardø, Båtsfjord, Berlevåg, Gamvik, Lebesby, Nordkapp, Måsøy, Hasvik, Loppa.

Dei 9 mest utsatte kommunesamfunna etter mamge sitt syn.

Prega av sterk befolkningsnedgang sidan 1980-talet

Men i dag veks folketalet i dette området, og i dei fleste av dei 9 kommunane (Loppa slit dog).

Det handlar om næringsmessig og demografisk omstilling, befordra av tydeleg nærheit til kommunen som samfunnsutviklar.

Konklusjon

- Store samfunnsgevinster ved å ha eit system som (også) gir rom for kommunar.
- Men klare effektiviseringsgevinster ved ein strukturreform, i den grad den stimulerer prosessar som kan bidra til ei nedbygging av distrikts-Norge.